

Wprowadzenie

Dla dzisiejszej aktywności badawczej charakterystyczne jest nie tylko silne osadzenie w sferze techniki. Wiele już o tym napisano, ponadto każda epoka i kultura miały swoją techniczną infrastrukturę, od której były zależne. Równie istotna dla współczesnego naukowca czy filozofa wydaje się aktualizacja. Wiedzy, jej infrastruktury, powiązań i odwołań. Taka aktualizacja odbywa się dość często, a w pewnych dziedzinach praktycznie nieustannie. Dzieje się to niekiedy w sposób mało skoordynowany – jak w świeżo zaktualizowanym programie komputerowym, w którego najnowszej wersji przeoczono tłumaczenie paru terminów czy komend z obcego języka. Jeszcze nie aktualizacja, ale już *update*. Czasami musimy przeładować system, a czasami tylko odświeżyć widok, by „teraz” stało się aktualne.

Uważamy, że refleksja nad normatywnością to domena filozofii, której – jak każdej innej dziedzinie badawczej – potrzeba aktualizacji. Proponowany przez nas zbiór tekstów ma za zadanie odświeżyć widok, a same teksty mają przyczynić się do przeładowania systemu w jakimś, choćby najmniejszym, obszarze. Toteż prezentowany zbiorek nie stanowi systematycznego przeglądu badań nad normatywnością ani nie jest próbą udzielenia zróżnicowanej odpowiedzi na pytanie o to, czym jest „istota” normy. Jest on raczej wycinkiem bardzo współczesnej mapy napięć problemowych i ujęć związanych z takimi badaniami (nad normami, normalnością, anormalnością, normalizacją, normowaniem, by wymienić tylko niektóre tematy). Obrazuje przy tym dość duże zmiany, jakie zaszły w stosunku do sposobów ujmowania problematyki normatywności sprzed lat. Nie bez znaczenia jest także forma publikowanych tu wypowiedzi: poza klasycznymi artykułami w dziale znalazła się opinia oraz komentarze, zaangażowane gatunki służące doraźnej aktualizacji „z definicji”.

Wydaje się, że o normatywności można myśleć w co najmniej dwóch porządkach, moralnym i pozamoralnym. W trybie opisowym zazwyczaj się je od siebie oddziela, kiedy jednak zastanowimy się nad określonymi ludzkimi praktykami, oba te porządki są ze sobą powiązane.

Teksty tego działu przywracają stosowne miejsce pytaniom o to, jaką rolę pełnią normatywne czynniki moralne w kształtowaniu procesów poznawczych (zob. choćby problem Butlera i efekt Knobe’a). Analiza natury procesów poznawczych może skutkować nowym sposobem rozumienia normatywności w szerszym znaczeniu tego słowa. Prezentowani Autorzy i Autorki pokazują, że

kwestie normatywności można ściśle wiązać z analizami natury człowieka, normatywności nie trzeba przeciwstawiać naturalizacji, co więcej istnieje poznawczo ubogacająca tradycja wyprowadzania pojęć normatywnych z pojęć naturalnych. Nie sposób także, myśląc o normatywności, nie odnieść się do rozumienia normy i normalności bez uwzględnienia czynników, które poznawczo zniekształcały dotychczasowe o nich myślenie, choćby traktując męskość jako wzorzec myślenia o naturze człowieka. O aspekcie normatywnym mówimy w odniesieniu do zaburzeń umysłowych, co z kolei wikła nas w debatę o relacji między normatywnością a obiektywnością i względnocią.

O normatywności można również myśleć w odniesieniu do usytuowania artefaktów społecznych czy materialnej realizacji praktyk, w których biorą udział tak zwane rzeczy społeczne, zastanawiając się przy tym także nad normatywnością afordancji. Wreszcie, zestawiając popularną w głównym nurcie badań kognitywistycznych teorię przetwarzania predykcyjnego z fenomenologią Husserla, można wykazywać, że mechanizmy predykcyjne mają charakter normatywny, a normatywne intuicje wywodzą się z codziennego doświadczenia percepcyjnego.

Prezentowany przez nas zestaw tekstów to w dużej mierze znak czasu. Nie odkładajmy więc jego lektury do następnej zimy.

Aleksandra Derra i Witold Wachowski

Toruń–Bydgoszcz, zima 2017